

УДК 376.091:364.62-053.5(045)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.1.5>

Н. А. ЗОБЕНЬКО

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри початкової освіти,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Електронна пошта: nsagarda07@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-3833-958X>

Т. С. ЗОРОЧКІНА

докторка педагогічних наук, професорка,

в. о. завідувача кафедри початкової освіти,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

м. Черкаси, Україна

Електронна пошта: zvezdochcina@yu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-6321-0852>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті обґрунтовано особливості здійснення психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.

Проаналізовано, що інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами є технологічно складним процесом, який вимагає комплексної роботи команди фахівців, зокрема, і роботи практичного психолога навчального закладу, сфера діяльності якого є надзвичайно широкою. Окреслені основні напрями роботи практичного психолога, який здійснює супровід інклюзивного навчання: психологічна діагностика; корекція; консультування; реабілітація; підтримка.

Акцентовано, що психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами сприяє високій ефективності навчання, забезпечує його варіативність, дає змогу врахувати вікові та індивідуальні особливості учнів. Психологічний супровід – комплексна система психологічних умов, підтримки, допомоги, що забезпечує успішне перебування кожної дитини в конкретному освітньому середовищі. Питання психологічного супроводу в освіті розглядається з точки зору підходу розвитку особистості, реалізації її індивідуального потенціалу.

Зазначено, що здійснення психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та врахування психологічних аспектів їх розвитку, підтримання сприятливої атмосфери в дитячому та педагогічному колективах, визначення психологом реальних перспектив в особистісному зростанні та розкриття потенціалу кожного школяра – все це і багато іншого в гармонійному поєднанні впливають на результативність освітнього процесу, реалізації особистісно-орієнтованої моделі освіти, реалізації принципу дитиноцентризму.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами; психологічний супровід; комплексна робота команди фахівців; організація освітнього процесу; напрями психологічного супроводу; психологічна діагностика; методи діагностики; психологічна корекція; умови проведення корекційної роботи; методи корекційної роботи; психологічне консультування; форми консультативно-просвітницької роботи; психологічна реабілітація; психологічна підтримка.

Поставлення проблеми. Сучасні реформаційні процеси в освітній галузі визначають актуальність проблеми місця та ролі працівників психологічної служби в освітньому просторі, допомоги дітям з особливими освітніми потребами. Залучення дітей з особливими освітніми потребами до будь-якого навчального закладу передбачає здійснення психологічного супроводження, яке визначено пріоритетним напрямом розвитку психологічної служби системи освіти.

Мета статті – здійснити аналіз науково-педагогічної літератури з метою розкриття особливостей здійснення психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сучасних форм організації освіти дітей з особливими освітніми потребами, зокрема здійснення супроводу, вивчали вітчизняні науковці (М. Бітянова; Л. Гречко; З. Гуріна,

Т. Докучина, В. Засенко, А. Колупаєва, З. Ленів, М. Міщенко, Ю. Найда, А. Обухівська, Л. Прохоренко, І. Родигіна, Г. Руда, Л. Туріщева, М. Швед тощо).

Результати та дискусії. Аналізуючи позиції багатьох вітчизняних вчених, узагальнено сутність поняття «супровід», який розглядається фахівцями як синонім підтримки, співчуття, співпраці, створення специфічних умов для навчальної діяльності. Психологічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти є необхідною умовою успішності інклюзивного навчання.

Базуючись на результатах наукового пошуку, з'ясовано, що психолого-педагогічний супровід – це: один із видів цілісної й комплексної системи соціальної підтримки та психолого-педагогічної допомоги; інтегративна технологія, змістом якої є створення умов для відновлення потенціалу розвитку та саморозвитку особистості; процес особливого виду стосунків між особами, які надають супровід, та тими, хто потребує допомоги [Колупаєва, 2007]; – пролонгований динамічний процес, цілісна діяльність психологічної служби освітнього закладу, яка складається з таких взаємопов'язаних компонентів: систематична психологічна допомога дітям з особливими потребами у вигляді консультування, психокорекції, психологічної підтримки; психологічна допомога батькам, які виховують таких дітей; моніторинг психолого-педагогічного та соціального статусу дитини в динаміці її психічного розвитку; організація життєдіяльності дітей із особливими потребами у соціумі з урахуванням їх психічних і фізичних можливостей [Прохоренко та ін.; Гречко]; – система професійної діяльності психолога, яка спрямована на створення психолого-педагогічних умов, що сприяють успішному навчанню й психологічному розвитку кожної дитини в ситуаціях взаємодії у конкретному освітньому середовищі; на створення соціально-психологічних умов для емоційного благополуччя, успішного розвитку, виховання і навчання дітей у рамках освітнього процесу [Бітянова].

Вважаємо, що психологічний супровід – комплексна система психологічних умов, підтримки, допомоги, що забезпечує успішне

перебування кожної дитини в конкретному освітньому середовищі; комплексна технологія; особлива культура підтримки та допомоги дитині у вирішенні завдань розвитку, навчання, виховання й соціалізації. Питання психологічного супроводу в освіті розглядається з точки зору підходу розвитку особистості, реалізації її індивідуального потенціалу.

Необхідно підкреслити, що психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання визначений низкою нормативних документів, зокрема основні напрями психологічного супроводу визначені листом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 26.07.2012 р. № 1/9-529 «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання». Зазначеним нормативним документом визначено завдання психологічного супроводу: актуалізація особистісного потенціалу розвитку дитини; формування позитивних міжособистісних стосунків учнів з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішньо шкільної інтеграції; консультування батьків або осіб, які їх замінюють, щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, професійної орієнтації, соціальної адаптації їх дитини тощо [Лист МОН України, 2012].

В умовах інклюзивного навчання в закладі загальної середньої та дошкільної освіти психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами здійснює команда фахівців, до складу якої входять: вчитель початкових класів (класний керівник), вчителі-предметники, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог, медичний працівник закладу освіти, батьки дитини тощо [Наказ МОН України, 2018].

Зважаючи на те, що інклюзивна форма навчання дає необмежені можливості для експериментування і творчості кожного залученого до співпраці спеціаліста, якісний психолого-педагогічний супровід є важливою складовою цього процесу. Саме від координованості дій усіх фахівців команди супроводу, їх компетентності, професіоналізму, мобільності, відповідальності кожного залежить успіх навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами.

Зокрема, при здійсненні психолого-педагогічного супроводу особлива роль належить практичному психологу освітнього закладу, його професійним знанням, умінням формувати необхідні педагогічні компетентності.

Пріоритетними завданнями практичного психолога, який здійснює психологічний супровід інтегрованого (інклюзивного) навчання дітей з особливими потребами, є: профілактика психопатологічних рис під впливом особливих умов її розвитку; корегування емоційно-вольової сфери; корекційно-компенсаторна спрямованість діяльності; просвітницька робота з іншими дітьми та педагогами школи щодо особливостей контингенту; оптимізація спілкування дитини з однолітками, батьками, педагогами; допомога дітям в опануванні системи стосунків зі світом і самим собою; розробка і впровадження відповідних форм і методів роботи як умови успішного навчання дітей з особливими потребами; розвиток здібностей та нахилів дітей з особливими освітніми потребами.

Окреслені завдання реалізуються через такі основні напрями роботи практичного психолога, який здійснює супровід інклюзивного навчання: психологічна діагностика; психологічна корекція; психологічне консультування; психологічна реабілітація; психологічна підтримка. Вагома роль у якісному втіленні в життя зазначених складових залежить від співпраці практичного психолога з учителем, класним керівником, корекційним педагогом, інклюзивно-ресурсним центром, батьками, громадськістю тощо.

Підкреслимо, що важливим у роботі психолога є своєчасне здійснення психодіагностичної роботи, а саме: вивчення особливостей пізнавальної та особистісної сфери дитини з метою виявлення структури дефекту, спектра психолого-педагогічних проблем її розвитку, а також встановлення збережених компонентів психічної діяльності, на які можна опиратися в роботі з дитиною. Виокремлюють наступні методи діагностики: вивчення документації, метод бесіди, аналіз результатів діяльності дитини, методи спостереження, експерименту, тестування, профдіагностики, соціометрії тощо.

Так, врахування учителем результатів психодіагностичної роботи допоможе провести психологічний аналіз різноманітних ситуацій реального освітнього процесу, забезпечить варіативність його побудови з метою розвитку навчально-пізнавальної активності, уяви та інтуїції учнів, їх когнітивної і емоційно-вольової сфери. Зокрема, вчитель у змісті освітнього процесу зможе грамотно якомога повніше забезпечити взаємодію розумових, емоційних і мотиваційних аспектів психічної діяльності учня. Зрештою, шкільна психодіагностика необхідна у зв'язку з завданнями психолого-педагогічного всеобучу батьків, які не менше, якщо не більше, відповідальні за збереження психічного здоров'я дітей, а для цього потрібне глибоке адекватне відчуття психології дітей з особливими освітніми потребами з врахуванням вікових особливостей розвитку психіки молодшого школяра.

Отже, психологічна діагностика – основа ефективного проектування вчителем індивідуального підходу, побудови стратегій виховних впливів з урахуванням динаміки психологічних якостей, а отже реалізації принципу диференційованого підходу до навчання. Слід визначити переваги та позитивні сторони розвитку дитини, розробити стратегію щодо їх розвитку.

Базуючись на результатах проведеної діагностичної роботи, психолог координує діяльність всіх учасників інклюзивного навчання, а саме здійснює психологічну підтримку учнів з особливими освітніми потребами, педагогів, батьків; визначає напрями, коригує хід виконання плану; допомагає педагогічному колективу пристосувати освітнє середовище до потреб дитини шляхом надання їй додаткових послуг, налагоджує системність спостереження за динамікою її розвитку, проводить вивчення особливостей пізнавальної діяльності, з'ясовує індивідуальні сильні і слабкі сторони, планує способи їх врахування в освітньому процесі, у взаємодії з оточуючими; формує психологічну готовність учасників освітнього процесу (учнів, батьків, учителів, представників адміністрації) до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами [Луценко; Обухівська; Швед].

Щоб забезпечити успішність навчання дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному навчанні, необхідно насамперед подбати про його індивідуалізацію і врахування різноманіття особливостей розвитку дітей з різними видами порушень [Обухівська; Інклюзивне навчання (Миронова)].

У разі потреби, психолог здійснює переадресацію фахівцям, а також надає своєчасну корекційно-розвивальну допомогу дітям з особливими освітніми потребами.

Відповідно до особливостей розвитку дитини визначають напрями та засоби корекційно-розвивальної роботи, періодичність і тривалість циклу корекційних занять. У корекційній роботі найбільш важливим завданням є розроблення індивідуальної програми розвитку дитини згідно з індивідуальними особливостями її психічного розвитку [Прохоренко та ін.].

Становлять інтерес дослідження О. Матвєєвої [Матвєєва], яка зазначає на необхідності дотримання умов, які сприяють здійсненню успішної корекційної роботи: підготовки учасників освітнього процесу (учителів, батьків, учнів без відхилень у психофізичному розвитку) до інтеграції; забезпечення тісної взаємодії психолога з учителями та логопедом щодо оптимізації психічного розвитку дітей з психофізичними порушеннями; створення доброзичливої психологічної атмосфери; встановлення особистого контакту психолога з кожною дитиною; підтримки психічної активності дітей під час заняття; урахування динаміки втомлюваності; поєднання різних методів психокорекції на одному занятті; додержання принципу системності в корекційній роботі за рахунок гармонійного поєднання усіх напрямів психокорекції на кожному занятті; створення ситуації успіху для кожної дитини.

Так, для проведення психокорекційної роботи доцільними будуть такі методи: вправи розвивального характеру (корекція та розвиток мислення; формування довільної уваги, підвищення її стійкості; розвиток логічної пам'яті, довільного запам'ятовування та відтворення, формування раціональних прийомів запам'ятовування; корекція зв'язного мовлення); сюжетно-рольові ігри; арт-терапія (відреагування емоцій, зниження тривож-

ності, агресивності, імпульсивності учнів, подолання страхів, підвищення самооцінки); психогімнастика (психологічне налаштування учнів на заняття, розслаблення, розвиток їх емоційної сфери та саморегуляції [Матвєєва; Колупаєва, 2003]).

Зауважимо, що системність, цілісність та цілеспрямованість – головні умови для досягнення ефективного супроводу осіб з особливими потребами.

Психолог разом з командою фахівців психолого-педагогічного супроводу розробляє, реалізує індивідуальний план розвитку дитини (ІПР) з особливими освітніми потребами, який передбачає етапи розробки завдань і змісту програми, мультидисциплінарне вивчення можливостей дитини, визначення її потреб, окреслення необхідних адаптацій, модифікацій відповідно до можливостей та з урахуванням потреб дитини.

Зазначимо, що основними індикаторами, які беруться до уваги при розробці індивідуального плану розвитку дитини з особливими освітніми потребами є: врахування в освітньому процесі психофізіологічних особливостей дитини, рівень її розвитку; виявлення чинників, що зумовлюють труднощі пізнавальної діяльності дитини, її спілкування та соціальної адаптації; виокремлення резервів, на які можна базуватися у корекційно-розвивальній роботі; акцентування на потенційних можливостях щодо опанування знаннями; визначення інтересів та схильностей дитини, з метою розкриття та розвитку її потенціалу.

Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами сприяє високій ефективності навчання, забезпечує його варіативність, дає змогу врахувати вікові та індивідуальні особливості учнів, сприяє активному залученню у процесі навчальної діяльності таких психічних процесів особистості, як зорове, слухове, тактильне сприймання, різні види уваги, пам'яті, мислення та ін. Це сприятиме системному формуванню психічних новоутворень учня у процесі оволодіння ним інтелектуальними надбаннями, а не лише накопиченню відокремлених інформаційних даних. Досягти цього можна стимулюванням на уроках дослідницької діяльності, самостійного пошуку способів і засобів виконання

навчального завдання, реалізацією інтерактивних методів.

Слід також акцентувати увагу на важливості реалізації консультативної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, яка спрямована на те, щоб за допомогою спеціально організованого процесу спілкування актуалізувати в дитині додаткові психологічні сили і здібності, що можуть забезпечити вихід із складної життєвої ситуації. За такого типу допомоги увага зосереджується не стільки на вадах розвитку, скільки на ресурсах особистості дитини, її можливостях [Рачова].

Спеціаліст, що надає психологічну допомогу дитині, повинен, в першу чергу, сприяти розвитку віри учня у свої сили та можливості, а також підвищувати стійкість особистості до впливу внутрішніх та зовнішніх факторів.

Практичний психолог тісно співпрацює з фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, основними завданням яких залишається консультативна допомога всім учасникам освітнього процесу з питань специфічних особливостей розвитку дітей з різними видами порушень, надання необхідної науково-методичної літератури та комплексна оцінка розвитку дітей [Постанова КМУ, 2017].

Варто зазначити, що результатом такої оцінки має бути визначення освітніх потреб дитини, навчальної програми та необхідних додаткових заходів, розумних пристосувань (адаптацій чи модифікацій), складання індивідуальної програми розвитку дитини з урахуванням її актуального та потенційного розвитку, створення адекватного корекційного та розвивального середовища.

Основні форми консультативно-просвітницької роботи: лекції (виступи) для педагогів та батьків; семінари (психолого-педагогічні, семінари-практикуми); складання пам'яток для батьків і педагогів з актуальних проблем дітей з особливими потребами; розробка рекомендацій учителям щодо здійснення особистісно зорієнтованого підходу в навчанні та вихованні дітей; бесіди з дітьми; індивідуальні та групові консультації з батьками та вчителями.

Відтак, при здійсненні психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами ефективним і дієвим є проведення психологічної реабілітації.

Психологічну реабілітацію слід розуміти як відновлення частково втрачених або ослаблених особливостей і функцій організму чи особистості дитини з метою повноцінного розвитку її індивідуальних можливостей [Колупаєва, 2009].

А. Колупаєва (2009) зазначає, що психологічна реабілітація дитини з особливими потребами спрямована на розвиток її здатності до самостійного просування в житті, уміння жити в нових соціальних умовах, долаючи або компенсуючи особистісні обмеження. Стосовно школи, реабілітаційна діяльність передбачає внесення пропозицій в організацію навчально-виховного процесу з метою визначення оптимального навантаження дітей з особливими потребами, щоб уникнути неврозів, збільшити адаптаційний потенціал дитини.

Отже, здійснення психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та врахування психологічних аспектів їх розвитку, підтримання сприятливої атмосфери в дитячому та педагогічному колективах, визначення психологом реальних перспектив в особистісному зростанні та розкриття потенціалу кожного школяра – все це і багато іншого в гармонійному поєднанні впливають на результативність освітнього процесу, реалізації особистісно-орієнтованої моделі освіти, реалізації принципу дитиноцентризму.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами є технологічно складним процесом, який вимагає комплексної роботи команди фахівців, зокрема, і роботи практичного психолога навчального закладу, сфера діяльності якого є надзвичайно широкою. Здійснення психологічного супроводу під час організації освітнього процесу для зазначеної категорії дітей дозволяє створити оптимальні умови для успішного їх навчання, розвитку, соціалізації, підготовки до самостійного життя, професійної підготовки, можливості працевлаштування у майбутньому; дозволяє забезпечити позитивні зміни особистості, які стануть можливими саме завдяки формуванню толерантного середовища закладу освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні моделей організації психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2007. 458 с.
2. Прохоренко Л.І., Бабяк О.О., Баташева Н.І. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: стратегія реалізації. *Вісник НАПН України*. 2020. 2(1). С. 1–6.
3. Гречко Л. М. Психологічний супровід дітей з вадами психофізіологічного розвитку в загальноосвітній школі. Серія педагогічна: Вип.6. Кам'янець – Подільський: Кам'янець – Подільський державний університет, 2006. С. 247–250.
4. Бітянова М. Р. Психолог у школі: зміст діяльності і технології. Київ: Главник, 2007. 160 с.
5. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту від 26.07.2012 року № 1/9-529 «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання». URL: <http://document.ua/pro-organizaciyu-psihologichnogo-i-socialnogo-suprovodu-v-um-doc106554.html> (дата звернення: 17.06.2023).
6. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : Наказ МОН України від 08 червн. 2018 р. № 609. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandupsihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladizagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 17.06.2023).
7. Луценко І. В. Організація та нормативно-правові аспекти діяльності різнопрофільних фахівців у інклюзивному навчальному закладі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2015. № 2 (74). С. 35–45.
8. Психологічний супровід інклюзивної освіти : метод. рек. / ред. А. Г. Обухівська. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
9. Швед М. *Основи інклюзивної освіти*: підручник. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.
10. *Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення*: навчально-методичний посібник/кол.авторів; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 236 с.
11. Обухівська А. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі. Київ: Редакція загальнопед. газет, 2012. 128 с.
12. Матвєєва О. Напрями психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти. *ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSÁ. Zborník vedeckých prác*, 2020. P. 71–80.
13. Колупаєва А. А. Організаційно-педагогічні умови інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір. *Дефектологія*, № 4, 2003. С. 19–23.
14. Рачова Н. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами. *Дефектолог*. №10, 2009. С. 4–8.
15. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545 // Кабінет Міністрів України: [сайт]. Київ, 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF> (дата звернення: 17.06.2023).
16. Колупаєва А. А. Засадничі понятійно-термінологічні визначення інклюзивної освіти. *Дефектологія*, №2, 2009. С. 3–8.
17. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.

REFERENCES

1. Kolupaieva, A. A. (2007). *Pedagogical bases of integration of schoolchildren with special needs into general education institutions: a monograph*. Kyiv: Pedagogical Thought (in Ukr.).
2. Prokhorenko, L.I., Babiak, O.O., & Batasheva, N.I. (2020). Psychological support of children with special educational needs: implementation strategy. *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 2(1), 1–6.
3. Hrechko, L. M. (2006). Psychological support of children with psychophysiological developmental disorders in a comprehensive school. *Kamianets-Podilskyi State University, Pedagogical series. Issue 6*, 247–250.
4. Bitianova, M. R. (2007). *Psychologist at school: content of activity and technologies*. Kyiv: Glavnuk (in Ukr.).
5. Letter of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of 26.07.2012 No. 1/9-529 “On the organisation of psychological and social support in inclusive education” Retrieved 17.06.2023 from <http://document.ua/pro-organizaciyu-psihologichnogo-i-socialnogo-suprovodu-v-um-doc106554.html>
6. On approval of the Model Regulation on the team of psychological and pedagogical support for a child with special educational needs in general secondary and preschool education: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 08 June 2018, No. 609. Retrieved 17.06.2023 from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandupsihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladizagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
7. Lutsenko, I. V. (2015). Organisation and regulatory aspects of the activities of multidisciplinary specialists in an inclusive educational institution. *Special child: education and upbringing*, 2 (74), 35–45.

8. Obukhivska, A.H. (Ed.). (2017). *Psychological support of inclusive education: methodological recommendations*. Kyiv: UNMC of Practical Psychology and Social Work (in Ukr.).
9. Shved, M. (2015). *Fundamentals of inclusive education: a textbook*. Lviv: Ukrainian Catholic University (in Ukr.).
10. Myronova, S.P. (2015). *Inclusive education: organisational, content and methodological support: a study guide*. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University (in Ukr.).
11. Obukhivska, A. (2012). *To the psychologist about children with special needs in secondary school*. Kyiv: Editorial office of general pedagogical newspapers (in Ukr.).
12. Matvieieva, O. (2020). Directions of psychological support for children with special educational needs in general secondary education. *ROČENKA UKRAJINSKO-SLOVENSKA. Zbornik vedeckých prác*, 71–80.
13. Kolupaieva, A.A. (2003). Organisational and pedagogical conditions for the integration of children with special needs into the general education space. *Defectology, No. 4*, 19–23.
14. Rachova, N. (2009). Social and pedagogical support of children with special needs. *Defectologist, No. 10*, 4–8.
15. On Approval of the Regulation on the Inclusive Resource Centre: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 12 July 2017 No. 545 // Cabinet of Ministers of Ukraine: [website]. Kyiv, 2017. Retrieved 17.06.2023 from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF_
16. Kolupaieva, A.A. (2009). Fundamental conceptual and terminological definitions of inclusive education. *Defectology, No. 2*, 3–8.
17. Kolupaieva, A.A. (2009). *Inclusive education: realities and prospects: a monograph*. Kyiv: Summit Book (in Ukr.).

N. A. ZOBENKO

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Primary Education, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine

E-mail: nsagarda07@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-3833-958X>

T. S. ZOROCHKINA

Doctor Pedagogical Sciences, Professor,

Head of the Department of Primary Education,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi, Cherkasy, Ukraine

E-mail: zvezdochcina@vu.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-6321-0852>

THE PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN TERMS OF INCLUSIVE EDUCATION

The article substantiates the peculiarities of providing psychological support to students with special educational needs in general secondary education institutions.

It is analysed that inclusive education of children with special educational needs is a technologically complex process that requires a comprehensive work of a team of specialists, including the work of a practical psychologist of an educational institution, whose field of activity is extremely wide. The main areas of work of a practical psychologist who provides support for inclusive education are outlined: psychological diagnostics, correction, counselling, rehabilitation, and support.

It is emphasised that psychological support for children with special educational needs contributes to the high efficiency of learning, ensures its variability, and allows taking into account the age and individual characteristics of students. It is noted that the implementation of psychological support for children with special educational needs and taking into account the psychological aspects of their development, maintaining a favourable atmosphere in children's and teaching staff, determining by a psychologist the real prospects for personal growth and unlocking the potential of each student - all this and much more in a harmonious combination affect the effectiveness of the educational process, the implementation of a personality-oriented model of education, the implementation of the principle of child-centredness.

Key words: children with special educational needs; psychological support; integrated work of a team of specialists; organisation of the educational process; areas of psychological support; psychological diagnostics; diagnostic methods; psychological correction; conditions for conducting correctional work; methods of correctional work; psychological counselling; forms of counselling and educational work; psychological rehabilitation; psychological support.